

Sosiaalipedagogiikan teoria hevostoiminnassa¹

Juha Hämäläinen

Esitelmäni aihe on Sosiaalipedagogiikan teoria hevostoiminnassa, ja sen mukaisesti olen jakanut esityksen kahteen osaan. Puhun ensin sosiaalipedagogiikan teoriasta ja toisessa osassa hahmottelen hevostoiminnan luonnetta sosiaalipedagogisen kasvatustyön työmuotona.

Sosiaalipedagogiikan teoria

Teoria on yritys tulkita tai selittää kattavasti ja yleispätevästi jotakin asiaa tai ilmiötä. Teoriat ovat loogiseen ajatteluun perustuvia käsitejärjestelmiä. Käsite on sekä inhimillisen ajattelun että teorian perusyksikkö. Ihminen käsittää asioita käsitteillä.

Teorioita kehitetään eri tieteenaloilla. Einstein esimerkiksi loi maailmankaikkeuden luonnetta tulkitsevan suhteellisuusteorian, kehityspsykologiassa on useita ihmisen kehitystä tulkitsevia teorioita ja sosiologiassa yhteiskuntaa selittäviä teorioita.

Jokaisella tieteenalalla on tarve määritellä kyseisen tieteenalan tunnuspiirteitä, tieteenalalla tehtävän tutkimuksen kohdealuetta ja tieteenalan asemaa tieteiden kokonaisuudessa. Myös käytännön sovelluksiin kiinnitetään määrittelyissä huomiota.

---

¹ Puheenvuoro Sosiaalipedagoginen hevostoimintayhdistys ry 20 vuotta -juhlaseminaarissa Tampereella 14.9.2024.

Pedagogiikka on oppi ihmisen kasvatuksesta. Meidän kysymyksemme tänään on, mikä tekee pedagogiikasta sosiaalista. Tarvitsemme tähän kysymykseen vastauksen kuvaillaksemme sosiaalipedagogista hevostoimintaa ja ymmärtääksemme, mistä sosiaalipedagogisessa hevostoiminnassa on kyse.

Sosiaalipedagogiikka ei mielly sanana yhtä helposti kuin jotkin muut pedagogiikan alat kuten esimerkiksi musiikkipedagogiikka, liikuntapedagogiikkaa tai vammaispedagogiikka. Se onkin joutunut alusta lähtien perustelemaan itseään ja olemassaoloaan. Tämä on ollut siunauksellista. Sosiaalipedagogiikan käsitteen ympärille on syntynyt rikas keskustelu- ja teoriaperinne, jossa alaa on tulkittu monipuolisesti eri lähtökohdista ja näkökulmista.

Sosiaalipedagogiikan määrittelyä vaikeuttaa se, että sosiaalinen-sanalla on kielessä erilaisia merkityksiä. Sen kolme päämerkitystä ovat yhteiskunnallinen, yhteisöllinen ja eettistä näkökulmaa korostava ajatus hyvinvoinnin edistämisestä ja ihmisten auttamisesta erilaisissa elämän ahdingoissa. Sosiaalipedagogiikkaa on luonnehdittu kaikissa näissä sosiaalisen merkityksissä.

1. Sosiaalipedagogiikalla on ymmärretty ensinnäkin pedagogiikkaa, siis oppia ihmisen kasvatuksesta, jossa korostuvat kasvatuksen yhteiskunnalliset kytkennät, kasvatuksen yhteys yhteiskunnallisiin oloihin, rakenteisiin ja prosesseihin.
2. Toiseksi on korostettu kasvatuksen yhteisöllistä luonnetta. Voidaan puhua esimerkiksi lapsen sosiaalisesta kehityksestä, jolla tarkoitetaan yhteiselämässä tarvittavien sosiaalisten taitojen, vuorovaikutus- ja kommunikaatiotaitojen ja toisten huomioon ottamisen kyvyn kehittymistä. Tällöin sosiaalipedagogiikka on oppia yhteisöllisestä kasvatuksesta.
3. Kolmas sosiaalisen päämerkitys, eettinen, ilmenee ihmisten keskinäisenä solidaarisuutena. Siitä on kyse esimerkiksi, kun sanotaan, että jollakulla on sosiaalista mielenlaatua, tai kun puhutaan hyvinvoinnin edistämisen instituutioista, vaikkapa sosiaali- ja terveysministeriöstä tai hyvinvointialueen tarjoamista sosiaalipalveluista. Sosiaalipedagogiikka on tällöin kasvatusta sosiaalisen auttamisen ja hyvinvoinnin edistämisen merkityksessä.

Olen ratkaissut tämän sosiaalipedagogiikan käsitteen tulkintaongelman siten, että pidän kaikkia kolmea sosiaalisen merkitystä pätevinä määrittämään sosiaalipedagogiikkaa. Ne ilmentävät sosiaalipedagogisen ajattelun eri puolia eivätkä sulje pois toisiaan vaan määrittävät sosiaalipedagogiikkaa eri näkökulmista. Sosiaalipedagogiikka voidaan ymmärtää pedagogiikkana, jossa kiinnitetään huomiota ihmisten arjessa vaikuttaviin yhteiskunnan makrososiaalisiin tekijöihin ja samanaikaisesti työskennellään mikrososiaalisella tasolla yhteisöissä tarkoituksena auttaa erilaisista sosiaalista puutteista kärsiviä pedagogisin keinoin.

Sosiaalipedagogiikan tulkinnoissa alaa on kuvattu usein kasvatusoppina, jossa korostuu syrjäytymiseksi kutsutun ilmiön kasvatuksellinen ehkäisy ja lievittäminen. Syrjäytymisen ehkäisyä ja lievittämistä on pidetty sosiaalipedagogiikan ydintehtävänä. Tällöin syrjäytyminen on käsitetty osattomuutena, sivuun joutumisena elämänlaatua ylläpitävistä yhteiskunnan toiminnoista ja järjestelmistä kuten koulutuksesta, työelämästä, hyvinvointipalveluista ja kansalaisosallisuudesta sekä yhteisöistä, ihmis-suhteista ja merkityksellisistä vapaa-ajan aktiviteeteista.

Valtioneuvoston sisäisen turvallisuuden selonteoissa syrjäytyminen on kuvattu keskeiseksi turvallisuutta heikentäväksi yhteiskunnalliseksi riskitekijäksi. Valtionjohto tasavallan presidenttiä myöten on kiinnittänyt siihen huomiota, mikä osoittaa ilmiön suurta poliittista ja kansantaloudellista merkitystä. Ilmiön ympärillä on tehty paljon tutkimusta ja etsitty keinoja syrjäytymisen torjumiseksi. Julkiset organisaatiot ja monet järjestöt osallistuvat syrjäytymisen lievittämiseen.

Syrjäytyminen ei ole joko–tai-ilmiö, vaan ihminen voi syrjäytyä eriasteisesti eri elämänoilla. Usein syrjäytyminen jollakin elämäalueella altistaa syrjäytymiselle myös muilla alueilla, esimerkiksi koulunkäynnin alisuorittaminen altistaa syrjäytymiselle työelämässä, mikä edelleen yleensä johtaa heikkoon tulotasoon ja vaatimattomaan elämänlaatuun ja altistaa syrjäytymiselle kansalaisena.

Sosiaalipedagogisessa lähestymistavassa syrjäytyminen käsitetään suhteilmiönä. Se ei ole syrjäytymisvaarassa olevan yksilön henkilökohtainen ominaisuus eikä myöskään yhteiskunnan tunnuspiirre vaan yksilön ja yhteiskunnan suhteen ominaisuus. Kyse on yksilön vaikeudesta löytää paikkaansa yhteiskunnassa, elämän laadun kannalta merkityksellisissä yhteisöissä ja keskeisissä toimintajärjestelmissä, ja vastaavasti yhteiskunnan kyvyttömyydestä luoda tälle edellytykset.

Syrjäytymisen sosiaalipedagogisessa teoriakehyksessä ei esimerkiksi

kysytä vain, mikä näissä nuorissa on vialla, kun koulunkäynti ei onnistu. Siinä ei keskitytä yksipuolisesti nuorten vikojen korjaamiseen vaan kysytään myös, mikä yhteiskunnassa on vikana, kun se sallii nuorten laajamittaisen syrjäytymisen. Sosiaalipedagogiikka on samanaikaisesti inhimillisen kasvun edistämistä ja sitä haittaavien yhteiskunnallisten esteiden poistamista.

Syrjäytymisen käänköpuoli on osallisuus, ja sen mukaisesti sosiaalipedagogisessa kehityksessä syrjäytymisen ehkäisystä ja lievittämisestä voidaan puhua positiivisesti osallisuuden edistämisenä. Pedagogiseen toimintaan toki sopii paremmin positiivinen sanoittaminen, vahvistava näkökulma. Osallisuus ei ole ihmisen synnynnäinen ominaisuus, vaan ihminen kasvaa osallisuuteen. Kyse on monitahoisesta henkilökohtaisen kasvun prosessista, jota voidaan tukea tarkoituksenmukaisella kasvatuksella. Huomion suuntaaminen vain osallisuuden edistämiseen kuitenkin helposti hämärtää sen sosiaalisen ongelman luonteen, syrjäytymisen, johon halutaan vaikuttaa.

Syrjäytymisen ehkäisy on olennaisella tavalla yhteiskunnallisen kestävyuden edistämistä, mikä nykyisin korostuu poliittisessa puheessa ja toiminnassa. Myös sosiaalipedagogiikan teoriaa on alettu sanoittaa yhteiskunnallista kestävyttä edistävänä kasvatustoppina. Nykypainotuksen mukaisesti sosiaalisen ja taloudellisen kestävyuden lisäksi on alettu korostaa myös ekologisen kestävyuden edistämistä sosiaalipedagogiikan tehtävänä. Puhutaan sosiaalipedagogiikan paradigman ekologisesta käänteestä.

Sosiaalipedagogiikan teoria on olennaisesti pedagogisen toiminnan teoria, tarkemmin ilmaisten sosiaalisiin tarkoitukseen tähtäävän kasvatustoiminnan teoreettista jäsentämistä. Pedagoginen toiminta toteutuu yhdessä tekemisenä, kasvatuksellisenä vuorovaikutuksena. J. A. Hollon (1927, 18) aikaa kestävä määritelmän mukaan, jonka esitän hieman muunnellussa muodossa, kasvatus on ”kasvamaan saattamista – luonnollisen kasvun tielle sattuvien esteiden poistamista – suotuisten olosuhteiden luomista itsestään tapahtuvalle kasvamiselle”. Määritelmä on yleispätevä ja soveltuu myös sosiaalipedagogisen hevostoiminnan toimintateoreettisen kuvaamisen lähtökohdaksi.

Hevostoiminta sosiaalipedagogiikan menetelmänä

Sosiaalipedagogiikka ei ole menetelmäoppi tai työkalupakki. Se ei ole erilaisten menetelmien ja kasvatuksellisten tekniikoiden kokonaisuus vaan erityinen näkökulma ihmiseen yhteiskunnan ja sen yhteisöjen jäsenenä.

Siinä yksilö nähdään sosiaalisessa kontekstissa. Kyse on pedagogisesta ajattelutavasta, jossa voidaan soveltaa monipuolisesti mitä erilaisimpia kasvatuksellisia työtapoja. Hevostoiminta on yksi tällainen työmuoto.

Sosiaalipedagogisen kasvatuksen ideassa korostuu ihmisten sosiaalisen toimintakyvyn vahvistaminen kasvatuksen keinoin. Se voidaan sanoittaa lapsen, nuoren tai aikuisen luontaisen kasvun turvaamisena yhteisöjen ja yhteiskunnan tarkoituksenmukaiseen jäsenyyteen. Käytännön työalana sosiaalipedagogiikassa voidaan soveltaa laajalti erilaisia metodeja. Alalla korostuvat toiminnalliset, luovat ja yhteisölliset toimintatavat mutta myös erilaiset neuvonnan ja ohjauksen muodot.

Sosiaalipedagogiikasta voidaan puhua myös erityisenä sosiaalisen kuntoutuksen muotona, jossa pedagogisilla keinoilla edistetään sosiaalisia tavoitteita, erityisesti yhteisöllistä ja yhteiskunnallista osallisuutta ja osallistumista. Myös sosiaalipedagoginen hevostoiminta on nähty sosiaalisen kuntoutuksen muotona. Sosiaalisena kuntoutuksenakin se on edelleen kasvatusta, kasvatuksellista kuntoutusta.

Toiminnan alkuvaiheessa 20 vuotta sitten teimme kartoituksen siitä, miten yleistä hevosavusteinen työskentely on Suomen lastensuojelulaitoksissa. En tunne nykytilannetta, mutta tuolloin 75 prosenttia eli kolme neljäsosaa lastensuojelulaitoksista käytti hevostoimintaa lasten kasvatuksen ja kuntoutuksen välineenä. Olisi kiinnostavaa tehdä vastaava kartoitus nykypäivän tilanteesta.

Käsitän sosiaalipedagogisen hevostoiminnan yhdeksi eläinavusteisen kasvatuksen ja kuntoutuksen muodoksi. Jo käsitteen ympärille syntyneen täydennyskoulutuksen alkuvaiheessa opiskelijat valistivat minua siitä, että hevonen on erityinen kasvatuksen palvelija, joka eroaa esimerkiksi koirasta tai muista vastaavista eläinavusteisessa toiminnassa käytetyistä eläimistä. Hevonen antaa ehdottoman rehellisen ja suoran palautteen, viestii korvillan, ja kommunikointi hevosen kanssa on suoraa ja mutkatonta. Ihmisen suhde hevoseen on erityinen, ja hevonen on aivan omalaatuinen kasvattaja.

Elina Nivala ja Sanna Ryynänen kirjoittavat Sosiaalipedagogiikka-teoksessaan (2024, 240) osuvasti, että ”hevonen tai muu eläin ei ole eikä voi olla pedagogisten tavoitteiden saavuttamisen väline tai toiminnan kohde vaan yksi pedagogiseen prosessiin osallistuvista toimijoista, jonka omat lajinmukaiset intressit tulee ottaa huomioon mahdollisimman hyvin – ja eläin tulee opetella kohtaamaan itseisarvoisena olentona”. Tämä on tärkeä näkökohta kaikessa eläinavusteisissa kasvatustyössä.

Toinen sosiaalipedagogisen hevostoiminnan erityispiirre on talliyhteisöllisyys ja hevosen hoitoon liittyvä toiminta. Sosiaalipedagogisessa teoriassa korostetaan usein kasvatuksen yhteisöllistä luonnetta. Yhteisöissä on kasvatusvoimaa ja yhteisöt kasvattavat. Hevosen hoito on tärkeä osa ratsastustoimintaa. Talliyhteisö antaa mahdollisuuden oppia vastuullisuutta ja yhteistoimintaa, toisten huomioon ottamista ja vuorovaikutustaitoja eli se kehittää sosiaalista toimintakykyä.

Sosiaalipedagogiseen hevostoimintaan voidaan liittää erityisiä työorientaatioita ja erikoistavia elementtejä. Voidaan erikoistua esimerkiksi johonkin tai joihinkin asiakasryhmiin tai perustyötä erityisellä tavalla suuntaaviin pedagogisiin työmuotoihin. Erityisiä asiakasryhmiä ovat esimerkiksi lastensuojelulaitosten lapset ja nuoret, aisti- ja liikuntavammaiset ja maahanmuuttajanuoret. Sosiaalipedagogisen hevostoiminnan yhteydessä käytettäviä pedagogisia työorientaatioita ovat esimerkiksi seikkailukasvatus ja hevosen hoidon tietotaitoon keskittyvä toiminta.

Mahdollinen erikoistumisen muoto on myös erikoistuminen johonkin hevostyyppiin, esimerkiksi poneihin. Sosiaalipedagogisen hevostoiminnan alkuvaiheessa neuvottelimme maa- ja metsätalousministeriön kanssa ideasta, jossa sosiaalista kuntoutusta toteutettaisiin suomenhevosilla ja samalla ylläpidettäisiin suomenhevosen geenipankkia. Emme kuitenkaan löytäneet sopivaa talliympäristöä.

Sosiaalipedagogiikan ekologinen käänne tarjoaa myös erinomaisia mahdollisuuksia painottaa hevostoimintaa Green Care -käsitteen sateenvarjon alla ja kytkeä sitä laajemmin luontoavusteiseen toimintatapaan. Ekologisessa katsannossa tai kehyksessä korostuvat luontoarvot ja ihmisen luontosuhde nähdään erityisenä hyvinvoinnin ja terveyden edistäjänä.

Vaikka sosiaalipedagogisesta hevostoiminnasta voidaan puhua tavoitteellisena kasvatuksena ja kuntoutuksena, ratsastus ja tallityö mieltyvät usein osallistujille lähinnä kiinnostavana harrastuksena. Mielestäni näin on hyvä. Tiedämme, että hyvät harrastukset kasvattavat ja kehittävät, ja parhaimmillaan ne kehittävät hyvinkin monipuolisesti erilaisia elämässä tarvittavia taitoja ja ominaisuuksia. Harrastukset ovat yhteisöjen tavoin luontaisia kasvattajia.

Sosiaalipedagogiikassa ei pohjimmiltaan ole kyse muusta kuin siitä, että otetaan ihmisen luontainen kasvupotentiaali pedagogiseen käyttöön ja herätetään sitä tarvittaessa, jos se syystä tai toisesta on hiipunut. Ketään ei voi pakottaa kasvuun, mutta on mahdollista luoda kasvulle suotuisia olosuhteita. Hevostoiminta tarjoaa erinomaisia mahdollisuuksia luontaista

kasvua edistävälle luovalle ja yhteisölliselle toiminnalle ja tavoitteelliselle sosiaaliselle kuntoutukselle.

Suomessa sosiaalipedagogiikan käsitteelle rakentuva pedagoginen teorianmuodostus on verrattain nuorta. Tosin kansallisen ja yhteiskunnallisen heräämisen vanavedessä perustettiin jo 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alkupuolella suuri määrä sosiaalisia tarkoituksellisia toteuttavia yhteiskunnallisen kasvatuksen instituutioita. Tällaisia olivat muun muassa lastensuojelutehtävää laajassa mielessä toteuttavat lastentarhat, kansakoulut ja lastenkodit. Sosiaalista ja pedagogista ajattelua yhdistäviä yhdistyksiä ja liikkeitä syntyi, esimerkiksi raittiusliike, setlementtiyhdistykset, kirkolliset järjestöt ja työväen sivistysliike.

1920-luvulta alkaen sosiaalikasvattajien ammattikunta edusti sosiaalipedagogista ajattelutapaa. Aluksi se rajoittui lähinnä lastenkotitoimintaan eikä sen piirissä ollut sanottavaa teorianmuodostusta. Sosiaalipedagogiikan käsitteeseen viitattiin 1900-luvun alkupuoliskolla joissakin yhteiskunta- ja kasvatustieteellisissä oppikirjoissa, mutta sosiaalipedagogiikan kehittäminen erityisenä tutkimus- ja koulutusalanana ja teoriaperinteenä käynnistyi varsinaisesti vasta 1990-luvulla. Moneen muuhun eurooppalaiseen maahan verrattuna sosiaalipedagogiikka oppi- ja koulutusalanana on Suomessa suhteellisen uusi.

Teoriat ja käytännöt kehittyvät yhdessä, eivät erillään. Myös sosiaalipedagogisen hevostoiminnan käytännöt tarvitsevat kehittyäkseen selkeän ajatuksellisen perustan, jäsenytyneen näkemyksen siitä, mitä sosiaalipedagogiikka on. Teoria rinnastuu ajatteluun ja käytäntö tekemiseen. Suurimmat virheet elämässä ihminen tekee yleensä siten, että ensin tekee ja sitten vasta ajattelee. Tämä antaa aiheen varmistua siitä, että sosiaalipedagogisen hevostoiminnan ajatuksellinen teoriapohja on kunnossa.

LÄHTEET

Hollo, Juho August 1927. Kasvatuksen maailma. Porvoo: WSOY.

Nivala, Elina & Ryyänen, Sanna 2024. Sosiaalipedagogiikka – Kohti inhimillistä yhteiskuntaa ja kestäväää elämää. Toinen, uudistettu laitos. Helsinki: Gaudeamus.

